

האומות שונאות את ישראל

[פרשת שמות (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה: בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

ספר בראשית, דן בענייני יחידים (=אבות האומה). / ספר שמות, דן בעניין כלל האומה.
ויש להתפלא:

- א. תיכף ומיד, עוד בראשית התהוות עם ישראל כאומה, כבר גועשות תופעות של שנאה ועריצות נגדם? האם זה רק "מקרה" או עצם ענינם כאומה, תנאי בסיסי שלא יוכלו להמלט הימנו כל ימות עולם?
- ב. שנית, מה יכולה להיות הסיבה לשנאה נוראה זו?
- ג. שלישית, מה עלינו לעשות כדי לייצר ידידות בינינו לבין האומות? איך נבנה גשרים אליהם?

[א] על סיבת שנאת-ישראל במצרים

הרש"ר הירש מציין (על שמות, עמ' ג) – "ביתחום החברתי נראה כי לא נטען נגדם מאומה".
גם המשגיח של מיר ר' ירוחם, מעיר על אנטישמיות למשך כל הדורות: "האמת הוא שהמלחמה (נגדנו) היא בלי שום סיבה ותכלית, אלא טבעית" ("ידעת תורה", בראשית עמ' קסד).

- ברוסיה הסובייטית טענו שאנו קפיטליסטים (=רכושנים), ואילו בארצות המערב טענו שאנו סוציאליסטים.
- במדינות קתוליות של דרום אירופה טענו שהיהודים "כופרים באמונה" בדעותיהם המודרניות. לעומת זאת, במדינות "מתקדמות" בצפון-אירופה טענו שהיהודים הינם פאנאטיים ושריד מ"ימות הביניים". בכל כיוון מצאו האומות נקודת-אחיזה לשנאה.

כאשר דוד המלך בקש לבנות בית המקדש, אמר לו ה': "ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגז עוד, ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה" (שמו"ב ז, ט). כלומר, שנאה זו היא "בראשונה", מאז התחלת האומה.

וכאשר הקב"ה התגלה למשה בסנה והראה לו "והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל. מובא בילקוט שמעוני (רמז קסט) – "רַמְזו לו שאע"פ שישתעבדו בְּדִ' מַלְכוּת, אינן פְּלִין" (ע"ע זהר ב/כא:). והוסיף ספר "צרור המור" בשם מדרש, שארבעה פעמים כתוב בפרשתנו "הַסְּנֶה" נגד ד' מלכויות (ופעם חמישית: "והסנה"). וה' הבטיח לו "אהיה אשר אהיה": "אמור להם לישראל, אני הייתי עמכם בשעבוד זה, ואני אהיה עמכם בשעבוד מלכויות" א"ל (משה) רבונו של עולם, דיה לצרה בשעתה!" (ברכות ט:). הרי לפנינו שעוד טרם נולדו כעם והיו עדיין כעובר במעי-האם (לשון מדרש תהלים קט"ז, "גוי מקרב גוי"), וכבר מכינים להם כלי-חבלה ואופני רידוי?
וחז"ל עמדו על תופעה זו וקבעו – "כל שאינו (בעונש של) בהסתר פנים, אינו מהם (מצאצאי עם ישראל). כל שאינו ב"והיה לאכול" אינו מהם" (תגינה ה.).

[ב] משום מה עם ישראל הוא עם סובל ונרדף, עד שזהו מסימני-היכר שלו?

חז"ל מלמדים על אותו פסוק שאומרים אל הקב"ה "וברוב גאונך תהרס קמִיד" (שמות טו, ז) – מי הם "קמִיד" שקמו נגדך? אלו הם שקמו נגד בניך. מגיד שכל מי שקם כנגד ישראל כאילו קם כנגד הקב"ה (מכילתא, בשלח, שירה, ו).

וכן שנוי בנביאים: "כי לא באו לעזרת ה'" (שופטים ה, כג).
ומשולש בכתובים: "כי הנה אויבִיךָ יהמיון (ומי הם אויבִיךָ?) ... על עמך יערימו סוד" (תהלים פג, ג-ד).
הרי לנו בתורה, בנביאים ובכתובים.
וכמפורש בספרי (בהעלותך, קטע פד): "כל מי ששונא את ישראל כמי ששונא את המקום".

וכך בתחילת פרשתנו, התכנית של פרעה היתה "הבה נתחכמה לוי". והרי היה צריך לומר "להם" (לישראל)? אלא כל כוונתו היתה למושיעם של ישראל [=הקב"ה] (סוטה יא). ונלחמים נגדו במה שמבטלים מקום השראתו בעולם.

דעת מהר"ל:

והביאור לשנאה איומה זו הוא, כי ה' תובע מן יצוריו תקונים ושיפורים בחיי החברה והפרט. אבל העמים האמונים על כל מיני יצרים רעים, מתירנות וחומריות, הרי הם סולדים מכל הטְפֶּת-מוסר ועל כן שונאים הם את ישראל שהם נושאי דבריו של ה'.
וככל דברי מהר"ל (ניצח ישראל, פי"ב דף קכח), **ורמח"ל** ("דרך היי", ח"ב פי"ד).

וכאן נשאלת שאלה נוקבת. מה הוא מרכז הכובד של עמידת האומה; האם עניני עולם הזה החומריים ואנוכיים המבססים את מעמדה הכלכלי והפוליטי, או **שמא** עניני עולם הבא הרוחניים והקדושים, המופנים כלפי אלוה? ובדבר זה נחלקו יעקב ועשיו בנחלת ב' עולמות.
כמו שכתב מהר"ל על המדרש פרקי דר"א פרק ל"ה:

"בְּאֵרוֹ בָּזָה דְּבָרִים גְּדוּלִים מֵאֵד כִּי מָה שֶׁהָיוּ יַעֲקֹב וְעֵשָׂו מִתְרוֹצְצִים בְּבִטָּן אִמָּם הָיוּ מִפְּנֵי שֶׁהֵם הִפְּכִים. כִּי יַעֲקֹב כָּל מַעֲלָתוֹ שֶׁהוּא מִסוּלֵק מִן הַגִּשְׁמִי וְזֶהוּ עֵצָם מַעֲלַת יַעֲקֹב בִּפְרָט. וְעֵשָׂו הִפְּךָ זֶה כִּי כָּל עֲנִינוֹ אִינוֹ רַק (=כִּי אֵם) בְּעוֹלָם הַגִּשְׁמִי הַזֶּה בְּלִבָּד... וְלִכֵּן מִתְרוֹצְצִים, כְּמִשְׁפָּט שְׁנֵי הַפְּכִים כֹּאֲשֶׁר יִבְאוּ יַחַד אֲשֶׁר אֵין שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם... הַהֲתַנַּגְּדוֹת הַזֶּה מֵצַד כַּח (=יְעוּד) שֶׁלָּהֶם, שְׂכַל אֶחָד מִתְקַשֵּׁר בְּכַח מִיּוֹחַד שֶׁהִיא דְּבִק בּוֹ. כִּי הִיא יַעֲקֹב דְּבִק וְקִשּׁוֹר בְּכַח קְדוּשָׁה, וְעֵשָׂו בְּכַח טוֹמָאָה וְכַח זוֹהֵמָא... וְזֶה הִיא לָהֶם עוֹד בְּבִטָּן אִמָּם". (ניצח ישראל, פרק טו. / אין לטעות ע"פ הנ"ל שיש לפרוש מעניני עוה"ז לגמרי, אלא ישנה תביעה להעלאה וקדושה בכל פרטי עוה"ז לפי דיני תורתנו הקדושה)

דעת הנצי"ב:

גם הנצי"ב התייחס לבעיה כואבת זו (מה שהאומות צוררות את ישראל), החוזרת עלינו בכל דור ודור זה כבר 3,800 שנים. (מאז שעבדי אבימלך צררו לאברהם, וכדברי הנביא שמו"ב ז, י)

הרדיפות באו מכיוון שבני ישראל שכחו את ייעודם וחשבו להתיידיד ולהתערב בין הגוים.
"סיבת שנאת מצרים וגזירת המלכות, כל זה בא משום שבקשו לצאת מרצון יעקב אביהם שישבו דוקא בארץ גושן כדי שיהיו בדד ונבדל ממצרים. ובמדרש שמות רבה איתא שפסקו למול מזה הטעם, אמרו 'נהיה כמצרים' וביאר המדרש 'הפך לבס' לשנוא עמו'. (י"העמק דברי, שמות א, ז. יש לשים לב לביטוי המקראי 'הפך לבס', שאפילו באופן טבעי הם היו צריכים לאהוב אותנו כי תרמנו לטובת היישוב, אבל מן שמים 'הפכו' את לבס לשנוא אותנו. וע"ע יחזקאל טו, כד-מ; וכן הושע ב, ז-יב).

ועוד אמר הנצי"ב: "הן עם לבדד, ישכון, במנוחה ובכבוד... אבל כאשר רוצה להיות מעורב עמהם, לא יתחשב, אינו נחשב כלל לאדם, כדאיתא בסנהדרין קד. ובפסחים קיח:.... והסיבה לזה הוא מפני שלעם ה' יש צורה מיוחדת, גבוה משאר אנשים. ומי שצורתו גבוהה ומאבד ומשחית צורתו, נעשה גרוע יותר מאשר אחרים שתחתיו" (י"העמק דברי, במדבר כג, ט, וכן על שיר השירים א, ו, שאדם עדין-העור ניזוק ביותר כאשר הוא חשוף לקרני שמש הלוהטים. וכן באריכות ביאור במאמרו "שאר ישראל" הנדפס בסוף פירושו לשיר השירים).

כי עלינו לדעת שאמנם בחיצוניות-גופנו או די דומים לאוה"ע, אבל בפנימיות-נשמתית, בתפקידנו וייעודנו, או כלל לא נמצאים באותה מסגרת יחד אתם. וכדברי **ר' ירוחם** ("דעת חכמה ומוסרי", ח"ג עמ' מ, מ):
"כי למשל אלו היינו בתמונה אחרת (=מבנה גוף אחר) אף באיזה צבע קל, בלתי ספק כי אז היינו יודעים כי שונים או מהם, ושאינו או משתווים עמהם בשום אופן, ולנו יש מטרה אחרת בחיינו ובמבטנו... ויש להשתומם עד כמה הזהירונו חז"ל מהסכנה הנוראה (של ההתיידידות עמהם) כי מלבד שהבדילנו מן העמים בחוקים ומשפטים... עוד הבדילונו חז"ל בכל מיני הבדלות עד כי אסרו לנו במשא ומתן גזירה שמא נלמוד ממעשיהם (עיי' עירובין סב:)... ואנו (בעוה"ר) פוסחים תמיד בסעיפים ומחשבות רבות עד כי לא נדע בשום אופן, ידיעה מוחלטת (=ברורה) ממהותנו ומטרתנו, וזהו רעה רבה".

וכן כתב רש"ר הירש: "אירופה מונה עמים רבים, ואעפ"כ רוב מדינות אירופה דומות (זו לזו) במהותן ובאופיין היסודי (מה שאין כן ישראל, שונים מכולם באופן בולט). נאמר לרבקה כי שני גויים בבטנה, המייצגים ב' שיטות חברתיות שונות. המדינה האחת תיבנה על רוח ומוסר. והשניה (=הגוים) תבקש להיבנות על ערמה וכת. מיום הוולדס יפרדו לדרכיהם המנוגדות. בהתגבר מדינה אחת, תחלש חברתה, וכף מאזנים תעלה ותרד ללא הרף. ההיסטוריה כולה אינה אלא מאבק אחד, ידו של מי תהיה על העליונה, יד הסייף או יד הספר, יד ירושלים או יד קיסרין". (ביאורו לבראשית, כה, כט)

לא שאנו שבעים כבשים מול זאב אחד, אשר גם זה היא סכנה רבה, אלא אנו ממש "כבש אחד בין שבעים זאבים". וגם "הידידים" בעולם המערב חותרים תחת קיומנו. היהודים המתבוללים שלצערנו מנהלים עניני כלל ישראל בזמננו, חושבים לעשות "סדר חדש" בעולם, "מזרח תיכון חדש". איבדו כל חזון של סגולת עם ישראל, "בני בכורי ישראל", או מושג של "אתה בחרתנו מכל העמים", ומגנים זאת כגזענות ואף רודפים רבנים המדברים כך.

מעניין הדבר. ראינו בדברי גדול-המקובלים הרמ"ק (=ר' משה קורדוברו. אגב: חיד"א כותב עליו ב"שם הגדולים" שהיה לו גילוי אליהו) בביאורו לזוהר ("אור יקר", כרך חמישי דף נה): "ויזדמנון כולהון עממיא שיעשו עצת שלום ביניהם ויתהפכו לישראל להשמיד, מפני שהקימו להם מלכות, ותהיה עת צרה ליעקב, אמנם לא יבואו לשקר אלא וממנה ינשע". (וכן מובא ב"אור החמה", בראשית דף טז) האזכור של "עצת שלום" והכעס והשנאה הטמונים בלב האומות על שהקמנו לנו "מלכות", התקיימו בימינו. ואנו בוטחים בישועת ה'.

[ג] איך נמשיך להתקיים מול גלי-שנאה שמשדרים לקראתנו כל אוה"ע?

מהר"ל מסביר שעלינו לעסוק בשני מישורים:

א. לאַחַד את כלל ישראל ביניהם לבין עצמם.

ב. להיפרד ולהיבדל מאוה"ע.

וזו לשונו: "הַבְּדֵל ישראל מן האומות עד שאין להם שום חבור אליהם, הוא קיומם בגלותם". ומסביר שם איך ישראל נמשל לאש (ביצה כה): "ואוה"ע נמשלו למים (תהלים קמד, ז). כאשר מתקרבים זה לזה, המים ח"ו מכבים את האש. אבל כאשר נזהרים לעמוד מרחוק, האש מאדה את המים ומייבש אותם. ולכן נגאלו ישראל בגלל שלא שינו לשונם, שמותיהם, וכן מלבושיהם. (ינצח ישראל", פרק כ"ה, עמי קכ-קכט עי"ש שהאריך בזה)

על בני זמננו שאצה להם הדרך לכרות ברית שלום עם אוה"ע בא"י וחוצה לה, לגבי מה שהמתבוללים הוזים וחולמים שנשתווה עם אוה"ע על פי "עצת שלום" כלשהי – עלינו לדעת כי אך ורק בעת בוא המשיח ישלימו אוה"ע עם ישראל:

א. כאשר הם יתקרבו לדעת-אמת, כאשר הם יקבלו עליהם ז' מצוות בני נח ויקיימו אותם.

ב. ויקיימו דוקא בגלל ששמענו על כך בהר סיני (רמב"ם, הלי מלכים ח/יא)

ג. ויסכימו אוה"ע שלא יתנהגו לפי שום דת אחרת, כי כולן שוא ושקר היות שלא נתגלו בעת הופעת ה' בהר סיני. (רמב"ם, הלי מלכים י/ט).

אז ודאי תשכון שלום אמת בין כל חלקי האנושות. אבל אין לנו לצפות שיתכונן "שלום-אמת" לפני כן. (מהר"ל, "ינצח ישראל", תחילת פרק נ"ה, וסידור ר"י עמדין, תחילת 'מעמדות ליום השבת', עמ' 459)

פשיטא שאין אנו יוזמים או מתכננים לפגוע בהם, אבל אין לצפות שהם ייזהרו מלפגוע בנו. הסיבה לכך היא עמוקה ונפשית, כי כל הנוי העוה"ז, יצרו ותענוגותיו, מתנגדים לתורת ישראל ומוקרו העדין (מהר"ל, שם). על כן אין לנו שום סיכוי ותקוה לקרבת אוה"ע ואהדתם אלינו באמת, אלא כל הענין הוא 'אחיזת עינים' מצדם.

חז"ל חינכו אותנו להקים תְּיִץ זה. "אמר ר' יוחנן, נהירנא כד הוו אמרין בי מדרשא: דמודי להון - נפיל בידיהון, דמתרחיץ עליהון - דיליה דילהון" (ב"ב צא:). ומפרש רשב"ם "דמודי להון לעכו"ם (לאוה"ע) מתרצה להן במה שאומרים, (סופו ש) נפיל בידיהון. אלא כל דבריהם יסתור!" כלומר, ר' יוחנן מלמדנו חינוך שיטתי לא להיות אתם ב"ראש אחד".

מהר"ל העמיק בביאור המאמר "אם ישמרו ישראל ב' שבתות מיד הם נגאלין" ("חידושי אגדות", ח"א דף נו) – "וזה כי כאשר ישראל בין האומות, הם שפלים וירודים תחתיהם. וכשנגאלו, הם מתעלים. ואין ישראל לעולם כשאר האומות (שוה בשוה), אלא או שהם תחתיהם או שהם עליהם. אבל שיהיו שווים עמהם זה אי אפשר, כי ישראל והאומות הם הפכים, לא יתחברו בענין אחד. לפיכך יציאת ישראל מן האומות צריכה ב' מדריגות". (=ב' שבתות). (והביאור כיצד ישראל הם למעלה מאוה"ע, הוא מפני שברשותם בית המקדש והקרבת קרבנות - כן כתב מהר"ל ב"חידושי אגדות", ח"ב דף ק' טור שמאל).

סיכום דברינו

התורה מעידה "הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב". חז"ל מצאו בכך את כל החוסן האמיתי שלנו. לכן הם גזרו עלינו י"ח גזירות כדי שנתרחק מקרבת הגוים (ירושלמי שבת, א/ד). אותה השנאה שהאומות שונאות אותנו היא תופעה טבעית ומובנת. כי הנוהים אחרי יצרי הגוף מרגישים את עצמם במצב של חולשה מול המוסר הצרוף הכתוב בתורתנו. ולכן אנו, בני ישראל, גם אם נתהפך לכל כיוון אפשרי, לא נוכל לעולם להמלט משנאה תהומית זו, ויש לנו רק לצפות לרחמי שמים שיצילונו מהם ויגן עלינו בזכות אבותינו הצדיקים, וכן בזכות שנרבה בלימוד תורה, תפילה וריבוי מעשים טובים.

ותקוים בנו ההבטחה המפורשת בנביא:

• "והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים: כטל מאת ה', כרביבים עלי עשב, אשר לא יִקָּה לאיש, ולא יִיחַל לבני אדם. • והיה שארית יעקב בגוים, בקרב עמים רבים, כאריה בבהמות יער, ככפיר בעדרי צאן... תָּרוֹם יָדָּךְ עַל צָרֶיךָ וְכָל אוֹיְבֶיךָ יִפְּרֹתוּ" (מיכה ה, ז-ח).